

jest jej przestrzeń konceptualna? Jest to interesujące studium zarówno z punktu widzenia deskryptywnego, jak i eksplanacyjnego. Ujawnia się w nim z dużą starannością istotę podmiotu międzynarodowego, jakim jest *grupa dwudziestu*.

Integralne ogniwo pracy stanowi jej część trzecia, poświęcona praktyce funkcjonowania *grupy dwudziestu*. Wyodrębniono tu analityczne kwestie: 1. Szczyt przywódców państw w G 20 w Waszyngtonie (1. Droga do pierwszego szczytu przywódców G 20, 2. Przebieg rezultaty i ocena szczytu); 2. Szczyt przywódców państw G 20 w Londynie (1. Droga do drugiego szczytu przywódców G 20, 2. Przebieg rezultaty i ocena szczytu); 3. Szczyt przywódców państw w G 20 w Pittsburgu (1. Droga do trzeciego szczytu przywódców G 20, 2. Przebieg rezultaty i ocena szczytu); 4. Szczyt przywódców państw G 20 w Toronto (1. Droga do czwartego szczytu przywódców G 20, 2. Przebieg rezultaty i ocena szczytu), 5. Szczyt przywódców państw G 20 w Seulu (1. Droga do piątego szczytu przywódców G 20, 2. Przebieg rezultaty i ocena szczytu). Jest to starannie zaprezentowany obraz funkcjonowania *grupy dwudziestu*, a w tym z punktu widzenia aktywności przywódców państw. Na uwagę zasługują tu zestawienie tabelaryczne i wykresy.

W *Zakończeniu* przedstawiono refleksyjny ogłęd prezentowanego problemu. Starannie sporządzono zestawienie wykorzystanych materiałów źródłowych oraz literatury przedmiotu.

W refleksji uogólniającej należy stwierdzić, że w prezentowanej książce z dużą starannością poznawczą dostarcza się: 1. bogatej wiedzy o kształtowaniu się współczesnych stosunków międzynarodowych; 2. charakteryzuje się analitycznie ich nowy podmiot, jakim jest *grupa dwudziestu*; 3. prezentuje się ujęcie teoretyczne, konceptualnego nowego podmiotu i aktorów stosunków międzynarodowych; 4. określa się wpływ zjawisk i procesów globalizacyjnych na kształtowanie rzeczywistości międzynarodowej; 5. dostarcza się usystematyzowanej warstwy wiedzy źródłowej oraz literatury przedmiotu o współczesnych stosunkach międzynarodowych, w kontekście kształtowania ich nowego oblicza cywilizacyjnego. Książka zasługuje na uwagę szerokiego kręgu czytelników interesujących się instytucjonalizacją współczesnego życia międzynarodowego.

Andrzej Chodubski

Legitymizacja transformacji i systemu politycznego w Polsce, red. Jan Garlicki, ELIPSA, Warszawa 2014, ss. 299.

Wciąż nośnym problemem poznawczym nauk społecznych, a w tym politologii, jest legitymizacja przemian ustrojowych w Polsce oraz krajach Europy Środkowej. Ujawniają się w tym względzie złożone kwestie świadomościowe zarówno akceptujące kierunki przemian kulturowo-cywilizacyjnych, jak też w wysokim stopniu ich nieakceptowanie, a nawet identyfikowanie z regresem w życiu społeczno-politycznym. Są to nośne kwestie z punktu widzenia urzeczywistniania modelu demokratycznego systemu politycznego. Ujawnia się w tym względzie spór i rywalizacja między głównymi aktorami na scenie politycznej, dotyczący kwestii – czy i na ile obecny system jest legitymizowany. W polskiej rzeczywistości kulturowej obserwowuje się obecnie dążenia do delegitymizacji systemu politycznego III RP, a też polityka stara się delegitymizować opozycję. Jest to zjawisko tzw. stygmatyzacji przeciwnika politycznego.

Kwestie legitymizacji transformacji systemu politycznego oraz zjawisk jej towarzyszących są przedmiotem analizy teoretycznej oraz oceny współczesnej praktyki politycznej, w tym mającej odbicie w świadomości społeczeństwa. Wykład podzielono na trzy części: I Legitymizacja władzy i systemu politycznego – aspekty teoretyczne; II Legitymizacja systemu politycznego w Polsce w świetle badań empirycznych; III Legitymizacja systemu – aspekty praktyczne. Zawarto w nich 9 zagadnień a mianowicie: 1. Legitymizacja systemu politycznego – poziomy, płaszczyzny i dylematy; 2. Wymiar współczesnej konsolidacji w Polsce. Tradycja postaw wobec systemu politycznego; 3. Legitymizacja a inne dobra publiczne. O źródłach stabilizacji systemu społecznego; 4. Uczestnictwo w polityce jako korelat legitymizacji systemu politycznego w procesie transformacji ustrojowej – ilościowa analiza związków; 5. Transformacja systemowa a identyfikacje ideologiczne społeczeństwa polskiego; 6. Determinanty socjodemograficzne legitymizacji systemu politycznego w Polsce; 7. Legitymizacja procesu prywatyzacji – 20 lat później – oczekiwania a efekty; 8. Legitymizacja i upodmiotowienie samorządu lokalnego w okresie trans-

formacji systemowej w Polsce; 9. Transformacja systemu politycznego w polskich mediach na przykładzie Okrągłego Stołu – aspekt legitymizacji. Są to nośne kwestie poznawcze, z punktu widzenia władzy, jak też na dużą uwagę zasługuje eksploracja ujawniającej się rzeczywistości, określanej mianem transformacji i systemu politycznego w Polsce. Autorami poszczególnych opracowań są pracownicy Instytutu Nauk Politycznych – Zakładu Socjologii i Psychologii Polityki Uniwersytetu Warszawskiego.

Prezentację poszczególnych zagadnień poprzedza *Wprowadzenie*, w którym określa się cel i zasadność rozpoznawania problemu legitymizacji władzy, transformacji ustrojowej, jak też nośność poznawczą poszczególnych studiów i opracowań.

W rozdziale pierwszym wskazuje się, że proces legitymizacji należy rozważać wielopłaszczyznowo: czym innym bowiem jest legitymizacja systemu politycznego według jego zasad konstytutywnych, czym innym uznanie funkcjonowania za odpowiednie, a jeszcze innym aspektem tego procesu jest legitymizacja władzy, a w szczególności uznanie i wyrażanie poparcia dla konkretnej elity rządzącej. W opracowaniu wskazuje się na model teoretyczny legitymizacji procesów transformacji w płaszczyznach – politycznej, gospodarczej i społeczno-kulturowej. Wskazano przy tym czynniki wpływające na legitymizację. Podkreśla się, że legitymizacja, wbrew temu, co się czasami sądzi, to nie jest kwestia stabilności władzy, legitymizacja systemu nie jest także tożsama z akceptacją władzy w danym systemie. Stabilna może być do pewnego stopnia i czasu – władza, która nie jest uznawana za prawowitą. Z drugiej strony, obywatele, którzy uznając system za dobry, legalny i legitymizowany, nie muszą akceptować władzy, a zwłaszcza konkretnej elity politycznej.

Czasami źródłem tworzenia systemu politycznego bywała i może być apatia polityczna lub „pragmatyczne przyzwolenie”. W polskim objaśnieniu rzeczywistości politycznej określenie legitymizacji jest używane zamiennie, jako *poczucie prawowitości władzy lub proces uzyskiwania przez władzę prawowitości*. Przekonuje się, że analizując kwestię legitymizacji transformacji trzeba uznać, że proces ten jest silnie zdeterminowany i uzależniony od specyfiki kultury politycznej (w tym w Europie Środkowej i Wschodniej). Jednym z ważnych aspektów legitymizacji

procesu transformacji jest przekonanie o wartości demokracji i zakres poparcia dla procesu demokracji. Istotną płaszczyzną składającą się na ocenę i odnoszenie się do transformacji systemowej jest kwestia legitymizacji tranzycji od systemu gospodarki centralnie sterowanej do gospodarki rynkowej. Legitymizacja ta dotyczy: nowych zasad, reguł systemu rynkowego, funkcjonowania gospodarki w trakcie i w efekcie dokonywanych przeobrażeń, akceptacji grupy zarządzającej gospodarką i/lub elity gospodarczej. Legitymizacja nie jest procesem jednokierunkowym i nieodwracalnym. Ma ona swoje różne poziomy i płaszczyzny. Procesy legitymizacji systemu i władzy mogą być zakłócone przez zjawiska i wydarzenia pozornie niemające nic wspólnego z kwestią prawowitości. Legitymizacja inaczej kształtuje się w krajach takich, jak Polska, w których dochodzi do transformacji systemów.

Charakteryzując wymiar społeczny konsolidacji demokracji w Polsce dokonano typologii postaw obywateli wobec systemu politycznego, mających służyć jako narzędzie poznawcze do pomiaru społecznego wymiaru konsolidacji polskiej demokracji. Wskazuje się tu, że badaniem dojrzewania i przeszkód w dojrzewaniu demokracji zajmuje się kształtująca się subdyscyplina badawcza, będąca *in statu nascendi* nazywana konsolidologią lub *teorią konsolidacji* (s. 38).

Zauważa się, że typowe są dwa wymiary procesu konsolidacji: instytucjonalny i wymiar społeczny. Najlepszym i ostatecznym problemem stanu konsolidacji demokracji w wymiarze społecznym jest więc rozumienie i akceptacja demokracji jako całości i poszczególnych składających się na nią elementów oraz ich funkcjonowanie. Aprobata i właściwe odczytanie przez społeczeństwo konstytutywnych komponentów tego ustroju stanowi optymalny miernik konsolidacji demokracji i jest on osią całego procesu konsolidacji demokracji. W takim rozumieniu styka się ona z inną politologiczno-socjologiczną koncepcją legitymizacji demokracji. Nierzadko podkreśla się, że legitymizacja systemu politycznego stanowi klucz do konsolidacji demokracji. W artykule wskazuje się typologię legitymizacji: czynną, całkowitą, niepełną – ułomną, wadliwą, pozorną, rytualną. Wymienia się w wykładzie narzędzia pomiaru.

W prezentacji legitymizacji jako dobra publicznego podkreśla się, że jest ona jednym z kil-

ku kluczowych dóbr publicznych. Dobra publiczne traktowane są jako podstawa funkcjonowania ładu demokratycznego. Legitymizacja, społeczny dobrostan oraz kolektywna tożsamość pozostają w modelowym ujęciu w stanie względnej równowagi. Swego rodzaju względna obfitość każdego z dóbr warunkuje zakorzenienie się i funkcjonowanie demokracji, zaś nadmiar i niedobór prowadzi do zaburzeń. Przywołując ustalenia badań empirycznych, podjęto próbę oceny użyteczności poznawczej ujmowania legitymizacji, dobrostanu społecznego i zbiorowej tożsamości jako dóbr publicznych, pozostających we wzajemnych zależnościach. W prezentacji problemu dostarcza się starannie zgromadzonej i usystematyzowanej wiedzy egzemplifikacyjnej. Podkreśla się, że Polacy nie ujawniają czytelnej wiedzy o przemianach zachodzących w życiu publicznym. Głównym odczuciem charakteryzującym obecną egzystencję jest niestabilność, niepewność (s. 63). Na podstawie badań odnosi się wrażenie, że osoby badane traktują sferę polityki jako rodzaj „czarnej skrzynki”, w której działanie nie istnieje żaden wkład, czyli postrzegają i oceniają politykę bez odnoszenia się do tego, co nazywa się legitymizacją.

Wskazując na problem uczestnictwa w polityce wskazuje się formy partycypacji politycznej, tj. zainteresowanie polityką, udział w wyborach parlamentarnych i prezydenckich w latach 1990–2007, udział w bojkocie produkcji z przyczyn politycznych lub etycznych, zrzeszanie się w partiach lub stowarzyszeniach antyrządowych, marszach, demonstracjach i innych spotkaniach politycznych. Zauważa się, że partycypacja polityczna w Polsce stanowi umiarkowanie słaby korelat legitymizacji politycznej w porównaniu z wynikami dla demokracji zachodniej.

W wykładzie podkreśla się, że grunt teoretyczny dla rozpatrywania związku pomiędzy uczestnictwem a legitymizacją jest bardzo bogaty – w literaturze przedmiotu powszechnie łączy się legitymizację z intensywnością i rodzajem partycypacji politycznej (konwencjonalną i niekonwencjonalną). Zauważa się, że zakwalifikowanie zainteresowania polityką jako formy partycypacji politycznej budzi kontrowersje badaczy. Zwolennicy wąskiego, rygorystycznego definiowania pojęcia partycypacji politycznej podkreślają, że partycypacją polityczną są wyłącznie działania obywateli, zmierzające do wywarcia wpływu na

politykę, a więc oddawanie głosu w wyborach, udział w demonstracji lub bojkocie, przynależność do organizacji politycznych lub podpisywanie petycji. Zwolennicy szerszego ujmowania partycypacji politycznej włączają do jej zakresu również działania, które nie oddziałują bezpośrednio na proces polityczny, lecz dotyczą polityki w deklarowaniu zainteresowania nią, śledzenie wydarzeń politycznych w środkach masowego przekazu.

W analizie transformacji systemowej w kontekście identyfikacji ideologicznej społeczeństwa polskiego podkreśla się, że spowodowała ona znaczące zmiany nie tylko w sferze gospodarczej czy politycznej, ale doprowadziła także do daleko idących zmian stosunków społecznych. Stała się początkiem budowania społeczeństwa obywatelskiego. W wykładzie dostarcza się usystematyzowanej wiedzy o poglądach ideowych (lewicowe, prawicowe) społeczeństwa polskiego wobec transformacji i systemu politycznego. Podkreśla się, że jednym z podstawowych sukcesów polskiej transformacji była zmiana systemu politycznego i płynne przejście od monocentrycznego modelu do policentrycznego, pluralistycznego systemu. W wykładzie dostarcza się bogatej warstwy wiedzy egzemplifikacyjnej.

W charakterystyce determinantów socjodemograficznych legitymizacji systemu politycznego odpowiada się na pytanie czy Polacy należący do odmiennych grup, różnią się między sobą pod względem postaw wobec cząstkowych wymiarów prawomocności systemu politycznego. W wykładzie dostarcza się bogatej warstwy wiedzy egzemplifikacyjnej, a w tym ujętej tabelarycznie. Podkreśla się, że poziom deklarowanej legitymizacji wśród badanych jest umiarkowanie wysoki.

Charakteryzując legitymizację procesu prywatyzacji wskazuje się na zmiany świadomości społecznej w odniesieniu do tej rzeczywistości. Zwraca się uwagę na oczekiwania i wyobrażenia społeczne, dotyczące gospodarki oraz rzeczywistość prywatyzacyjną. Wskazuje się, że Polacy legitymizują po 20 latach transformacji proces transformacji gospodarki i prywatyzacji.

Nośny poznawczo jest problem legitymizacji i upodmiotowienia samorządu lokalnego. Zauważa się, że jednym z najważniejszych instrumentów wykorzystanych przez reformatorów systemów politycznych po 1989 r. w Polsce było

utworzenie samorządu lokalnego, co wiązało się z demontażem scentralizowanej organizacji państwa. Zakładano, że społeczności lokalne zostaną upodmiotowione, uzyskując część władzy na swoim terenie. Przypomina się, że podmiotowość społeczności lokalnych ma silną, odwieczną i naturalną legitymację. Samorząd lokalny prezentuje się w kontekście ideologii lokalizmu, jak też komunitarystycznego wyobrażenia wspólnoty, przestrzeni wyborów samorządowych. Zauważa się, że ideologia lokalizmu i komunitaryzmu jest istotna dla wielu samorządów lokalnych.

Szczególnym zagadnieniem poznawczym jest analiza transformacji systemu politycznego w polskich mediach, na przykładzie Okrągłego Stołu. Wskazuje, że była ona przedstawiona oraz legitymizowana przez środowiska dziennikarskie. Zwraca się uwagę na jej mechanizmy. Wskazuje się, że w przestrzeni medialnej ujawniła się paralelność mechanizmów legitymizujących i delegitymizujących najważniejsze ogniwa w procesie przemian ustrojowych, a w tym Okrągły Stół, wybory z 4 czerwca 1989 r., powołanie rządu. Podkreśla się, że spor o Okrągły Stół, a tym samym o ocenę polskiej transformacji, nadal się toczy. Obok konfliktu politycznego rozgrywanego na linii: prawica – centrum – lewica, rysuje się również głęboki podział pomiędzy dziennikarzami. Media w Polsce nie rezygnują z działań na rzecz legitymizacji transformacji oraz prób jej delegitymizacji. Stosunek do zmiany ustrojowej, która nastąpiła w Polsce ma dla nich znaczenie fundamentalne, jest swego rodzaju mitem założycielskim (s. 286).

Refleksyjny ogląd legitymizacji systemu politycznego i transformacji w Polsce zaprezentowano w *Zakończeniu*, stanowiącym spójny segment prezentowanego w książce problemu.

Poszczególne studia i opracowania przygotowano na bazie starannie zgromadzonych materiałów źródłowych i literatury przedmiotu. Wartość prezentowanej książki polega przede wszystkim na: 1. ukazaniu istoty instytucji politycznej, jaką jest legitymizacja władzy oraz zjawisk i procesów życia kulturowo-cywilizacyjnego; 2. wskazaniu teoretycznych koncepcji oraz urzeczywistnienia instytucji legitymizacja transformacji i systemu politycznego; 3. dostarczeniu usystematyzowanej wiedzy o transformacji ustrojowej w Polsce, w kontekście możliwości i barier w jej urzeczywistnianiu; 4. wskazaniu specyfiki pol-

skiej kultury politycznej; 5. w prezentacji relacji teoretycznych w powiązaniu z polityczną praktyką kulturową.

Andrzej Chodubski

Marek Żejmo, *Stosunki polsko-szwajcarskie. Przeszłość i teraźniejszość*, Wydawnictwo Atheneae Gedanenses, Gdańsk 2016, ss. 615.

W rozpoznawaniu stosunków bilateralnych Polski z różnymi państwami świata na dużą uwagę zasługują stosunki z Szwajcarią. Współcześnie w rzeczywistości Unii Europejskiej, w której Polska jest członkiem od 1 maja 2004 r. a Szwajcaria zachowuje status państwa stowarzyszonego ważne jest kształtowanie nowoczesnego oblicza relacji międzynarodowych. Polska ujawnia zainteresowanie utrzymywaniem jak najlepszych kontaktów ze Szwajcarią, co wyraża się w zawarciu pakietów umów dotyczących wielu dziedzin życia gospodarczego i politycznego, natomiast po dokonaniu się zmian ustrojowych w Polsce, m.in. umowy o wzajemnych papierach i ochronie inwestycji; konwencja w sprawie unikania podwójnego opodatkowania w zakresie podatków od majątku i dochodów; porozumienia o wymianie stażów zawodowych przeznaczonych dla absolwentów wyższych uczelni obydwu krajów. Prezentacja tych relacji jest przedmiotem wykładu zawartego w monografii. Wyodrębniono w niej cztery rozdziały: I Ogniwa dziedzictwa przeszłości w rozwoju stosunków polsko-szwajcarskich; II Kształtowanie się polsko-szwajcarskiej polityki zagranicznej po II wojnie światowej; III Kierunki rozwoju polsko-szwajcarskich stosunków gospodarczych; IV Bilateralność stosunków polsko-szwajcarskich. Wykład ten poprzedza starannie wykonany pod względem metodycznym i metodologicznym *Wstęp*. Wskazuje się w nim, że celem monografii jest próba ukazania roli, jaką w przeszłości i w teraźniejszości odgrywają w przestrzeni europejskiej stosunki polsko-szwajcarskie.

W rozpoznawaniu problemu sformułowano hipotezę, że siła rozwoju stosunków polsko-szwajcarskich uzależniona jest od roli kulturowej, jaką pełnią obydwa kraje w przestrzeni cywilizacyjnej Europy. Współczesne procesy globalizacyjne, zwłaszcza postęp naukowo-techniczny, między-